

N. Kuret ima v Inštitutu za slovensko narodopisje na skrbi oddelek za ljudske običaje in igre. Rezultate preučevanja slednjih je strnil v razpravo Ljudsko gledališče pri Slovencih, napisano ob 190-letnici rojstva Andreja Susterja Drabosnjaka (roj. 6. maja 1768).

L. Stanek obravnava variante prleške pesmi o študentu »Dere sem še mali bija«.

Poleg teh temeljnih razprav vsebuje ta letnik še več zapiskov, poročil (etnografsko delo v posameznih muzejih, strokovna posvetovanja in kongresi) in knjižnih ocen. V uvodniku (M. Matičetov) je izražena želja slovenskih etnografov, da bi se Etnološko društvo Jugoslavije in Zveza društev folkloristov zlila v eno samo organizacijo, ker je njun delovni program močno podoben.

Danica Zupančič

VARŠAVSKA GLEDALIŠČA V LETOŠNJI SEZONI

Ce hodiš po široki, še zmerom le za silo pozidani Varšavi, boš srečal le malo gledališč — svetišč. Mislim stavb s takšno zunanostjo, kakršna živi v naši predstavi ob besedi gledališče. Celo varšavska Opera je na zunaj podobna vsemu prej kot hiši boginje Talije. Zasilno živi namreč v neki stavbi, kjer je že sam prostor za dirigente komedije vreden. Pa tudi mnoga srednja in manjša varšavska gledališča so razmeščena nekje za vhodi navadnih hiš in dvorane so majhne, večkrat bolj podobne kinom kakor gledališčem v prestolnici. A te dvorane so skoraj vsak večer polne. Karte so včasih že za več dni vnaprej razprodane, saj sta konec koncev kino in gledališče še najcenejši sredstvi za zapravljanje pustih zimskih večerov (čeprav so vstopnice sorazmerno dražje kot pri nas). Toda ne samo zato. Varšavjani so povrh tega gledališki gorečneži in njihova gledališka kultura je stara in visoka. Varšava skuša biti še zmeraj vzhodni Pariz in, če drugega ne, vsaj brez večjih zamud slediti gledališkim in sploh kulturnim dogodkom po svetu. Tega seveda ne more zmeraj tako, kot bi hotela — tu pa smo že pri tem, kaj zdaj v Varšavi igrajo in česa ne igrajo.

Na plakatih, ki jih vsak teden znova nalepijo po mestu, lahko vsak ponedeljek prebereš tedenski repertoar vseh varšavskih gledališč. Recimo, da si resnejši gledalec in preskočiš naslove raznih cenejših komedij — toda vseeno boš imel še dovolj izbire. Če te zanima, kako so v Varšavi zaigrali kako stvar, ki si jo videl že doma, greš lahko kar v dve gledališči gledat, kako »Drevesa umirajo stoje« ali pa »Tramvaj Hrepenenje«, ki je nekam pozno pripeljal v Varšavo. Ne vem, kako to, kajti v Poljski si v zadnjih letih lahko videl vse pomembnejše sodobne stvari, celo take, ki smo jih pri nas obšli (n. pr. Sartrove). In kadar je kak dramatik v modi ali kaka stvar dobro gre, takrat včasih celo pretirajo. Kot sem že rekel, pravkar kar v dveh gledališčih (eno od njih je židovsko) igrajo »Drevesa umirajo stoje« in kar v dveh gledališčih so postavili na oder Dürrenmatta — tokrat dve različni stvari.

Lani sem nekje bral tole: Poljaki — piše avtor — imamo veliko teatrov, toda nimamo svojega gledališča... To bo do neke mere držalo, vsaj za Var-

šavo. Kljub njenim gledališkim tradicijam bi bilo tu težko govoriti o nekem enotnem gledališkem stilu. Kolikor sem gledališče v Varšavi lahko sam spoznal, se mi zdi enako kakor vse življenje tega tragičnega in nemirnega mesta — pisano, neustaljeno in neprevreto. Lahko bi rekel, da je zvesta podoba nove Varšave, ki so jo po vojni preplavili ljudje z vseh vetrov in se še niso izoblikovali v nekaj takega, čemur bi lahko rekli: »Glejte, to je Varšavjan!« — kakor n. pr. lahko rečemo: »To je Parižan.« Ali: »To je francosko gledališče.«

A vendar vse poljsko gledališko življenje nekaj družji in mu daje ime »poljsko«. To so nekatera velika imena v njihovi dramatikii in predvsem — Slowacki. Če je angleško gledališče gledališče Shakespeara, bi lahko rekli poljskemu gledališču gledališče Slowackega. Njegovi dramatikii marsikje prav nič ne manjka do Shakespeareove globine in Slowacki je s svojimi številnimi dramami (a umrl je, ko je imel komaj 40 let!) nedvomno eden največjih odrskih genijev sploh. A vendar ga malo poznamo. Celó Slovani ne vemo kaj prida o njem, čeprav bi zaslužil častno mesto v železnih repertoarjih naših gledališč. Res da se njegova dramatika naslanja na poljsko zgodovino, a ta zgodovina je spričó vsem razumljivih človeških usod le bolj v ozadju. Ali res Slowackega ne igramo samo zato, ker ga enostavno nimamo prevedenega? Njegovi verzi niso lahko prevedljivi, toda mar sta Shakespeare in Molière lahka? In Slowacki ne bi bil nič manj vreden truda slovenskih prevajalcev in igralcev...

V »Teatru poljskem« sem videl letos njegovega »Mazepo«, veliko žaloigro o ljubezni in ljubosumju. Slowackega bodo letos po vsej Poljski še veliko igrali, saj praznujejo njegovo leto: 150-letnico rojstva in 110-letnico smrti. Upam, da bom v naslednjih mesecih v skrbni izvedbi poljskih igralcev lahko videl še marsikatero njegovo delo.

V istem osrednjem varšavskem gledališču sem se letošnjo zimo srečal tudi z drugo poljsko odrsko veličino, z Aleksandrom Fredrom. Ah, Fredro! Kdor ga ni videl ali bral — predvsem videl — si težko predstavlja, kaj to pravzaprav je. Pa kaj, saj so ga celo Poljaki znova odkrili šele med obema vojnama in njegove komedije so doživele resničen prerod tako rekoč šele zdaj. Nikoli prej ga niso toliko preigrali kakor v zadnjem desetletju. Morda se Fredro lahko zahvali za svoj uspeh nedavnemu stanju v poljski književnosti. Fredro je bil, pravijo, v tistem času na odru skoraj edini neponarejeni ljudski glas, poln modrega humorja in žalostnega smeha...

Napisal je preko trideset komedij. Nekatere med njimi — kakšne štiri, pet — so prišle čez mejo in prenesle tekmo z dobrimi evropskimi komedijami. Fredro, aristokrat iz Lvova, je skoraj sto let potrpežljivo čakal, da so njegove stvari zablestele v vsej slavi in da so mu razumni kritiki odpasali sabljo, ga potegnili s konja in ga postavili za pisateljski pult — se pravi, odkrili pravega Fredra. Mislim, da se bomo z njegovimi duhovitimi verzi — čeravno slabo ustrezajo okusu atomske poezije — tudi mi še srečavali.

Slowackega in Fredra sem gledal v osrednjem varšavskem gledališču, stari, častitljivi hiši, ki svojo čast in ime ohranja največ s klasiko. A tu je tudi nekaj zanimivih, modernih gledališč. Enemu med njimi se pravi »Ate-neum« in stoji v precej zakotni ulici ob Visli. Ima večinoma mlade igralce in precej pogumno vodstvo. To zimo je v njem na skopi, a domiselni sceni doživljal uspeh Kafkin »Proces« v domači priredbi. Ta je skušala na odru

še bolj poudariti svinčeno vzdušje, ki že itak diha iz samega dela — dela o človeku brez krivde krivem, o junaku naših dni. »Proces« sem gledal na dan, ko so časopisi z velikimi naslovi oznanili izstrelitev prvega umetnega planeta. Največji uspeh človeka, so pisali. Res, a na žalost me je tisti večer ob obrazih v dvorani (z asociacijami na podobne reči) obhajala še neka druga misel: misel namreč, kako nas še zmeraj veliko bolj zanimajo in pretresajo nerešena vprašanja življenja na tej zemlji, med katerimi so tudi usode takšnih brez krivde krivih, kakor pa poleti v vesolje. Kafkin »Proces«, merjen s strogimi realističnimi merili, stoji izven časa, a je vendar sila zvest dokument pol preteklih dni, v katerih je nastal, in obenem kakor nalašč napisan za čas, v katerem ga gledamo in beremo. Se dolgo mi bo ostal v spominu igralec, ki je igral glavno vlogo; ustvaril je enega najbolj sugestivnih likov, kar sem jih videl v Varšavi.

Vablјivost letošnje zime je bila tudi Brechtova »Beraška opera« v gledališču, ki se mu pravi »Sodobno«. Predstava je dobila tudi nekakšen nehoten političen pomen. Brechtovo nezadovoljstvo se namreč čudno pokriva z vse večjim nezadovoljstvom Poljakov s politiko Adenauerjeve Nemčije. Tamkajšnje današnje vzdušje vedno bolj diši po času pred približno tridesetimi leti, ko je šla »Beraška opera« po Nemčiji in prišla tudi do Kölna, kjer je takrat županoval prav ta Adenauer. Adenauer takrat ni dal dovoljenja, da bi stvar igrali... Köln je dve leti čakal nanjo in šele, ko je župan sam popravil v tekstu nekatere stvari, je delo lahko zagledalo beli dan. Kmalu potem se je v tem vzdušju rodil nemški fašizem, ki ga bodo Poljaki, mislim, vekomaj pomnili. Zato je ta predstava za Varšavjane tudi nekakšen čustveni memento in protest proti razpoloženju v Nemčiji, ki je podobno onemu pred tridesetimi leti. Kot predstava stvar ni bila nadpovprečna; v spominu ostane poleg nekaterih prizorov predvsem glavna ženska vloga.

Dalje igrajo v enem od gledališč v varšavski »Palači kulture« duhovito domačo komedijo s podnaslovom »drama iz žandarmerijskih sfer«. Avtor je eden najbolj znanih sodobnih poljskih satirikov (z veseljem bi vam privoščil nekaj ur zabave ob njegovi zadnji prozni knjigi) in tokrat spreten komediograf. Komedija se dogaja v neki iks državi, kjer je že takšno blagostanje in zadovoljstvo, da morajo izpustiti že zadnjega jetnika in s tem nenadoma zagrozi policiji drama, agonija, konec. Kaj vse se zgodi, da bi se obdržala in da bi spet imela kaj delati, razpleta avtor v treh dejanjih, od katerih se vsako večkrat dotakne tudi sodobnega časa in razmer v domači deželi. Če bi si kdo rad delo поблиže ogledal, povem še avtorja, naslov dela in gledališče: Slavomir Mrozek, Policaji, igrano v Varšavi, »Teater dramatični«, od junija lani do današnjih dni in verjetno še kar naprej.

Če sem že pri satirah, omenjam ob robu še skromno satirično gledališče — pravzaprav bolj revijo — v režiji in izvedbi študentov. Gledališče je rodil oktober 1956 in baje je tudi gledališče pripomoglo njemu. Danes takšne vloge ne igra več, saj vsak nov program uradna cenzura pregleda in posameznim prizorčkom in verzom ostrino odpili. Danes se večkrat zdi ta program takšen, kakor bi ježu obrnil kožo narobe: od zunaj je vse precej gladko, bodice pa so znotraj. Sicer pa je nekaj vreden že sam idealizem mladih igralcev, ki jih hodijo gledat večinoma precej ustaljeni in nenevarni meščani.

To pisanje pa se bo končalo s pesnikom, v katerega je danes zaljubljena vsa Poljska in — priznam — tudi jaz. Pisal se je Gałczyński, umrl je v pozni

jeseni leta 1953 in pisal je čudovite verze. Njegova cena raste iz dneva v dan in Gałczyński postaja tako rekoč ljudski pesnik, če te besede ne pojmujejo narobe. Še mlad je napisal tudi prozo z naslovom »Porfirion Osliček« in to stvar so zdaj dramtizirali in jo igrajo v tako imenovanem »Kameralnem (komornem) gledališču«. Stvar kot odrsko delo ni nič posebnega, a spleča se jo videti kot del Gałczyńskiego — pesnika in njegove fantazije. Kakor njegova zgodnja dela v verzih, tako je tudi ta proza miselno precej nejasna, a miselnosti v nekaterih predvojnih stvareh Gałczyńskiego ne kaže jemati preveč resno, kajti njegova poezija ni hotela biti filozofski traktat. Gałczyński pa je tudi takrat, ko miselno blodi, vseeno velik, resničen pesnik, ki ga greš celo v gledališče gledati kot poeta in ne kot dramatika.

Tako, to bi bilo nekaj obiskov iz varšavskih gledališč v tej zimi. Vsega, kar igrajo, nisem mogel videti in tudi razpisati se ne bi mogel o vsem.

Loze Krakar